

Nr B 267

Av herr **Hansson** i Skegrie m. fl., i *anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr B 50, angående vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.*

När 1955 års riksdag fattade beslut om nya principer för jordbrukets prissättning, fastslogs i överensstämmelse med vad departementschefen uttalat att gränsskyddet skulle avvägas så, att den i 1947 års riktlinjer avsedda inkomstlikställigheten förverkligades. I den praktiska tillämpningen av systemet har emellertid icke denna målsättning tillgodosetts. Jordbrukets folk har i förhållande till jämförelsegrupperna fått vidkännas en betydande inkomsteftersläpning. Resultatet av den uppgörelse, som träffats den 22 oktober 1958 mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation i anledning av utlösningen av den s. k. 6-procentsregeln, har ytterligare befast intrycket, att prissättningssystemet i nuvarande utformning inte fungerar på tillfredsställande sätt i det syfte, som angivits genom 1947 års riktlinjer för jordbrukspolitik.

Såsom jordbruksnämnden framhåller i sin skrivelse den 22 oktober till Kungl. Maj:t, fästes vid utformningen våren 1955 av principerna i det gällande prissättningssystemet för jordbruksprodukterna särskild uppmärksamhet vid tre faktorer, som skulle kunna rubba inkomstlikställigheten mellan å ena sidan företagare i basjordbruket (brukningsenheter i slättbygderna med 10—20 ha åker) och å andra sidan industriarbetare i de två lägsta dyrortsgrupperna. Dessa faktorer var följande:

1. Priserna på jordbrukets produkter på världsmarknaden kunde förskjutas i sådan grad att inkomstlikställigheten inte kunde vidmakthållas utan att särskilda åtgärder vidtogs.

2. Den inhemska allmänna prisnivån kunde ändras mera väsentligt av annan anledning än att världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter förändrades.

3. Rationaliseringen i jordbruket kunde komma att förlöpa i annan takt än den genomsnittliga i andra näringar.

Till skydd mot stora rubbningar av inkomstlikställigheten i anledning av de två första faktorerna infördes 6- och 5-procentsreglerna. Något särskilt skydd mot den eftersläpning i inkomsthänseende, som kunde uppstå för jordbruket till följd av olikhet i rationaliseringstakten i förhållande till andra näringar eller genom betydande förändringar i det allmänna löneläget, lämnades dock icke för den löpande prissättningsperioden. Det framhölls i stäl-

let, att detta problem skulle övervägas vid den allmänna översynen av pris-systemet vid utgången av perioden. Från vårt håll föreslogs, att vid en mera betydande förskjutning i relationen mellan jordbrukarnas och industriarbetarnas inkomster i följd av förändringar i det allmänna löneläget möjligheter skulle beredas för förhandlingar i syfte att återställa relationen från utgångsläget, vilket förslag emellertid avvisades av riksdagen.

Den betydande inkomsteftersläpning, som nu under den löpande prissättningsperioden drabbat jordbruket, torde ha sin grund i samtliga de tre ovan nämnda faktorerna. Rent allmänt kan sägas, att 5- och 6-procentsreglerna i nuvarande utformning icke motsvarat sitt syfte. Utlösningen av spärreglerna har dröjt så länge, att möjligheterna att någorlunda upprätthålla inkomstlikställigheten för perioden förlorats.

Vid förhandlingarna mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation kunde enighet icke uppnås om tolkningen av 6-procentsregeln. Såsom framgår av nämndens skrivelse har särskilt två tolkningar diskuterats. Den ena innebär, att man skall söka justera importavgifterna i den utsträckning, som behövs för att reella producentprisindex skall återföras till bastalet 100. Den andra tolkningen är, att med mittprinsnivåerna i detta sammanhang skall avses de prinsnivåer, som ligger mitt emellan de vid justeringstillfället gällande prisgränserna. Ett återförande av realindex till bastalet 100 skulle inneburit prisförbättringar på 300 à 350 miljoner kronor, och en lyftning av priserna till den nya mittprinsnivån skulle tillfört jordbruket drygt 200 miljoner kronor, allt per år räknat.

Den tolkning, som säger att reella producentprisindex skall återföras till bastalet 100, synes oss vara i den bästa överensstämmelse med 6-procentsregelns och hela prissättningssystemets syfte. I den kompromissöverenskommelse, som våren 1955 träffades mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation och som sedan godtogs av riksdagen, uttalades direkt, att en reell producentprisindex med fasta vikter kunde sägas ge besked om huruvida jordbruket, under förutsättning att förändringen i produktiviteten är ungefär densamma som i andra näringar, bibehåller sin relativa inkomststandard eller icke. Avsikten med att denna index lades till grund för 6-procentsregeln måste då också ha varit, att jordbruket genom regeln skulle garanteras sin relativa inkomststandard.

Från bl. a. konsumentrepresentanterna inom jordbruksnämnden har gjorts gällande, att den s. k. 25-procentsregeln skulle utgöra en spärr mot tillämpningen av 6-procentsregeln. Denna tolkning synes oss icke ha stöd i de beslut, som 1955 och 1956 års riksdagar fattade. Det uttalades i olika sammanhang i de ifrågavarande propositionerna 1955 och 1956, att importavgifterna icke annat än i undantagsfall borde höjas över 25 procent av importvärdet. Detta uttalande gjordes inte enbart med avseende på 6-procentsregeln utan också i fråga om justeringar i anledning av 5-procentsregeln och av att priserna

på enstaka produkter tenderar att underskrida den nedre prisgränsen. Uttalet kan inte sägas ha utformning av någon regel utan måste snarare fattas som uttryck för önskemålet, att spänningen mellan de inhemska priserna och importpriserna för jordbruksprodukter icke skulle bli alltför stor. Vid nämnda tillfällen anfördes den s. k. 25-procentsregeln icke i konsumentskyddssammanhang.

När importavgifterna vid prissättningsperiodens inledning fastställdes under 1956 års riksdag, betraktades icke heller formuleringen att avgifterna endast i undantagsfall finge höjas över 25 procent av importvärdet som någon egentlig regel. Redan då genombröts 25-procentstaket för flertalet produkter. I propositionen 1956 beräknades gränsskyddet komma att uppgå till 26,6 procent av importvärdet. Med bortseende från de s. k. undantagsvarorna (fabrikspotatis, socker, torr- och kondensmjölk) bedömdes skyddet till 24,4 procent. Om åter de s. k. kompensationsavgifterna medräknades, skulle det bli 31,7 procent. I september i år uppgick gränsskyddet till 26,5 procent av importvärdet — med bortseende från undantagsvaror och kompensationsavgifter. Det totala prisstödet (inkluderande samtliga avgifter) utgjorde samma månad 35,5 procent.

Den s. k. 25-procentsregeln har alltså icke tidigare tillämpats och kan enligt vår mening icke anföras till hinder för de skyddsregler, som ingår i prissättningssystemet. Vad beträffar den aktuella situationen i anledning av 6-procentsregelns utlösning, synes det oss orimligt att åberopa 25-procentstaket till skydd för konsumenterna i ett läge, då jordbruket utsatts för en betydande inkomstefterläpning. Skyddsreglerna i prissättningssystemet, såväl 5- och 6-procentsreglerna som regeln att importavgifterna på enstaka varor skall justeras när prisgränserna tangeras, är ömsesidiga. De avser alltså att skydda såväl producenterna som konsumenterna mot kraftiga prisrubbingar. Det måste då framstå som orimligt, att 25-procentstaket, som endast kan utgöra en spärr åt den ena sidan, nämligen mot kompensation åt jordbruket, skulle kunna tillerkännas karaktären av regel. I sammanhanget måste också framhållas, att de fria världsmarknadspriser, som måste anses ha varit förutsättningen för formuleringen om 25-procentstaket, icke varit för handen under prissättningsperioden.

Erfarenheterna från tillämpningen av prissättningssystemet under perioden synes oss understryka angelägenheten av att snarast möjligt sådana regler utformas, att inkomstlikställighetsprincipen enligt 1947 års riktlinjer verkligen upprätthålles. Om ett prissättningssystem av liknande karaktär som det nuvarande skulle läggas till grund för kommande jordbruksavtal, måste i detsamma ingå tillfredsställande och automatiskt verkande skyddsregler med klara tillämpningsföreskrifter, avseende rubbingar av inkomstlikställigheten i anledning av såväl prisetförskjutningar på världsmarknaden och förändringar i den inhemska allmänna prisnivån som förskjutningar

på grund av olikhet i rationaliseringstakt och löne- samt inkomstutveckling. I de likalydande motionerna I: B 190 och II: B 248 har hemställts om översyn av jordbrukets inkomstförhållanden och förslag till återställande av inkomstlikställigheten mellan jordbrukarna och jämförelsegrupperna. Det är att beklaga, att nämnda motioner icke kunde behandlas av riksdagen under sommaren. Förhandlingarna om ett nytt jordbruksavtal kommer enligt vad som meddelats att inledas redan i början av år 1959. Det synes oss nödvändigt, att vid nämnda tidpunkt förslag föreligger till ett system, som verkligen kan garantera inkomstlikställighetens upprätthållande. Om detta skall bli möjligt, måste snarast en snabböversyn i nämnda syfte verkställas.

Den inkomstjämförelse, som legat till grund för det gällande jordbruksavtalet, är enligt vår mening icke rättvisande. För likvärdiga arbetsprestationer bör likvärdiga ersättningar utgå. Målsättningen måste därför vara, att inkomstjämförelserna skall ske på grundval av arbetsersättningen per timme och att hänsyn jämväl tages till i vilken mån s. k. obekvämt arbetstid förekommer liksom till i vilken utsträckning yrkeskunskaper erfordras. Vad beträffar jämförelsegrupperna är det enligt vår mening angeläget, att en klar bild kan erhållas av de sammanlagda inkomsterna, innefattande alltså även extrainkomster utöver de avtalade löneinkomsterna. Det är av vikt, att ett sådant statistiskt material för såväl jordbrukarnas som jämförelsegruppernas inkomstförhållanden finnes tillgängligt, när förhandlingarna om nytt jordbruksavtal påbörjas. I detta sammanhang vill vi även understryka, att som grund för inkomstjämförelsen enligt 1947 års riktlinjer måste ligga, att inkomstlikställigheten normeras efter förhållandena inom jordbruksgruppen 10—20 ha. En uppflyttning av arealgränsen till 20—30 ha, som från vissa håll förordats, strider mot 1947 års principbeslut och kan icke accepteras.

Den uppgörelse, som träffats i anledning av 6-procentsregelns utlösning, syftar till att tillföra jordbruket inkomstförbättringar med sammanlagt cirka 100 milj. kronor under återstående tid av gällande avtalsperiod. Det har under förhandlingarna ansetts, att de marknadsmässiga förutsättningarna i nuvarande läge i stort sett icke medgett prisökningar utöver de överenskomna. I ett par avseenden synes det oss dock av vikt, att de marknadsmässiga förutsättningarna för uppnående av den avsedda compensationen till jordbruket underbygges på mera tillfredsställande sätt än vad nuvarande bestämmelser medger.

Den känsligaste punkten är härvid enligt vår mening smörprishöjningen efter de förutsättningar, som anges i propositionen. Den inhemska smörkonsumtionen har till följd av den tidigare prissänkning, som man från jordbrukets sida funnit nödvändig, stigit med 35—40 procent i jämförelse med förhållandena ett år tidigare. Enligt den nu träffade uppgörelsen beräknas jordbruket genom prishöjning på smör på den inhemska marknaden med i genomsnitt 25 öre per kg tillföras ett belopp av 16,5 milj. kronor under tiden

1 december 1958—31 augusti 1959. Om härvid prisspänningen mellan smöret och margarinet ökas, såsom förutsatts i den föreliggande propositionen, måste man enligt vår mening befara, att den inhemska smörkonsumtionen åter sjunker. Särskilt synes denna risk vara för handen under vintermånaderna, då smörprishöjningen förutsattes åtskilligt överstiga 25 öre per kg. Om en befarad nedgång inträffar i smörkonsumtionen, skulle särskilt småbruket drabbas av inkomstbortfall.

Vi har tidigare för den period, som utlöper den 30 november, förordat, att åtgärderna på smörmarknaden skulle kompletteras med justering av regleringsavgiften å fettvaror. Det synes oss för den nu kommande perioden nödvändigt, att regleringsavgiften å fettvaror justeras, så att den nuvarande prisspänningen mellan smöret och margarinet bibehålles. Härvid bör det också vara möjligt att skapa marknadsmässiga förutsättningar för en något större smörprishöjning än som förutsatts i uppgörelsen. Om margarinpriset höjes med 50 öre per kg, bör det inhemska smörpriset marknadsmässigt kunna höjas med i genomsnitt 50 öre per kg och jordbruket härigenom kunna tillföras cirka 33 milj. kronor i stället för cirka 16,5 milj. kronor. Regleringsavgiften å fettvaror torde härför behöva uppjusteras med cirka 60 öre per kg. En höjning av smörpriset enligt vad vi förordar synes oss, om på detta sätt marknadsmässiga förutsättningar skapas för densamma, väl motiverad med hänsyn till att nuvarande pris ligger långt under det i princip avtalade. Utvecklingen på europamarknaden torde också möjliggöra en sådan prisjustering. Vi föreslår, att Kungl. Maj:t får fullmakt att i enlighet med vad vi förordat vidtaga sådan höjning av regleringsavgiften å fettvaror, att margarinpriset ökas med 50 öre per kg. Vidare föreslår vi, att det villkor, som är knutet till den särskilda smörsubventionen med 50 öre per kg, icke skall utgöra hinder för Svenska mejeriernas riksförening att höja mejeripriset på smör i den utsträckning, som erfordras för att jordbruket vid försäljningen på den inhemska marknaden under tiden december 1958—augusti 1959 skall erhålla ett inkomstillskott av cirka 33 milj. kronor jämfört med nu gällande försäljningspris.

Den höjning av smör- och margarinpris, som vi förordat, medför ökade konsumentpriser. Vi har i tidigare sammanhang föreslagit, att en sådan prishöjning skulle kompenseras genom avskaffande av sockerskatten. Genom förhöjd margarinaccis skulle staten få ersättning för inkomstbortfallet i följd av sockerskattens avskaffande. Innevarande riksdag har avslagit förslag härom. Då denna fråga tekniskt icke kan sägas ha samband med åtgärderna på smörmarknaden, torde den icke ånyo kunna upptagas av årets riksdag. Vi föreslår därför, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om framläggande av förslag till sockerskattens avskaffande till nästa års riksdag.

De marknadsmässiga förutsättningarna för uppnående av det inkomstillskott till jordbruket, som avses genom uppgörelsen, synes oss också på ett

allvarligt sätt ha rubbats genom de nya föreskrifter, som Kungl. Maj:t utfärdat angående avgiftsfri resandeförsel av avgiftsbelagda jordbruksregleringsvaror. De nya bestämmelserna medger avgiftsfri införsel, om kvantiteten av de varor, som medföres av varje enskild resande, icke överstiger 15 kg. Härav medges avgiftsbefrielse för smör och fettvaror till en myckenhet av sammanlagt högst 5 kg per person, varav högst 2,5 kg smör. Det är enligt vår mening ägnat att förvåna, att Kungl. Maj:t på sätt som skett upphävt de bestämmelser, som fastställdes under vårriksdagen — och detta utan rådgörande med jordbrukarnas och köpmännens organisationer. De nya gränshandelsbestämmelserna måste befaras äventyra de marknadsmässiga förutsättningarna för uppnående av det genom uppgörelsen avsedda inkomsttillskottet till jordbruket. Särskilt gäller detta smör, varav en stegrad resandeförsel måste beräknas följa vid ökad gränshandelsfrekvens. I det läge under vintermånaderna, då det inhemska smörpriset förutsättes ligga högre än genomsnittligt under perioden, kan härigenom särskilt svåra problem uppstå. Även i fråga om exempelvis köttkonserver och socker måste en resandeförsel befaras, vilken väsentligt kan reducera det inkomsttillskott, som avsetts för jordbruket.

För den inhemska livsmedelshandeln i gränsområdena skapar den ökade resandeförseln stora svårigheter. Många köpmän i sådana bygder har nu fått sin försäljning väsentligt reducerad. Särskilt bekymmersam har situationen blivit i bygder, där befolkningsunderlaget minskas. I många fall måste den ekonomiska förlusten för köpmännen bedömas som synnerligen allvarlig.

Syftet med den avgiftsfria livsmedelsinförseln för resande bör enligt vår mening vara att tillgodose det omedelbara behovet efter resan för vederbörande. Denna princip uttalades av vårriksdagen. De nu utfärdade bestämmelserna synes oss icke vara i överensstämmelse härmed. Med den omfattning, som resandeförseln fått efter de nya bestämmelsernas utfärdande, kan den enligt vår mening icke betraktas som gränshandel i vanlig mening. Skall tillfredsställande marknadsmässiga förutsättningar kunna skapas för uppnående av det inkomsttillskott till jordbruket, som avses genom uppgörelsen, måste i stället den högsta tillåtna kvantiteten för avgiftsfri resandeförsel av avgiftsbelagda jordbruksregleringsvaror minskas. Vi föreslog under vårriksdagen, att ifrågavarande införsel skulle begränsas per person och resa till en kvantitet av högst 5 kg, varav högst 2 kg matfett och av sistnämnda kvantitet högst 1 kg smör. I nuvarande läge synes oss en sådan begränsning, som väl svarar mot syftet att införseln skall tillgodose vederbörandes omedelbara behov, nödvändig. Vi föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utfärdande av föreskrifter för den avgiftsfria resandeförseln av avgiftsbelagda jordbruksregleringsvaror i enlighet härmed.

Mjölken är den viktigaste produkten framför allt för det mindre jordbruket. Vid den uppgörelse, som träffats mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och statens jordbruksnämnd, har man därför ansett det angeläget att tillföra denna produktion ett särskilt stöd. Så har skett genom att SMR:s regleringskassa enligt överenskommelsen skall tillföras 12 milj. kronor att användas till förstärkning av mjölkpriset. Det är att beklaga, att proposition icke förelagts årets riksdag om förbättring av det särskilda stödet till det mindre jordbruket. Då så icke har skett, är det desto mera angeläget, att den nu aktuella förstärkningen av mjölkpriset kommer det mindre jordbruket till godo på tillfredsställande sätt. En utväg synes oss härvid vara, att de 12 milj. kronor, som skall tillföras SMR:s regleringskassa, i den utsträckning, som kan befinnas skälig, användes till förstärkning av leveranstilläggen, varigenom i första hand det mindre jordbruket tillgodoses. Leveranstilläggen utbetalas emellertid i efterskott på hösten. Om denna väg till förstärkning av mjölkpriset väljes, synes det oss lämpligast, att den utgår i form av ett procentuellt beräknat tillägg till de leveranstillägg, som utbetalas innevarande höst. Även andra åtgärder till förstärkning av mjölkpriset för det mindre jordbruket bör emellertid övervägas. Man kan exempelvis tänka sig att den allmänna mjölkavgiften differentieras till förmån för det mindre jordbruket.

Med stöd av vad som ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av propositionen nr B 50 måtte

1) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

dels om sådan snabböversyn av jordbrukets prissättningsfrågor, att förslag kan föreligga inför de kommande jordbruksförhandlingarna till sådana automatiskt verkande skyddsregler, att inkomstlikställigheten kan upprätthållas i enlighet med 1947 års riktlinjer,

dels om åtgärder i syfte att till nämnda förhandlingar framskaffa sådant statistiskt material, att inkomstjämförelse mellan jordbruket och jämförelsegrupperna kan baseras på arbetsersättning per timme, samt med hänsyn till förekomsten av s. k. obekväma arbetstid och kraven på yrkeskunskaper;

2) besluta om fullmakt för Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i motionen förordats vidtaga sådan höjning av regleringsavgiften å fettvaror, att margarinpriset höjes med 50 öre per kg;

3) medge, att det villkor, som är knutet till den särskilda smörsubventionen med 50 öre per kg, icke skall utgöra hinder för Svenska mejeriernas riksförening att höja mejeripriset i den utsträckning, som erfordras för att jordbruket

vid försäljningen av smör på den inhemska marknaden under tiden december 1958—augusti 1959 skall erhålla ett inkomstillskott av cirka 33 miljoner kronor jämfört med nu gällande försäljningspris;

4) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att till kompensation av den enligt ovan förordade prishöjningen på smör och margarin förslag förelägges nästa års riksdag om avskaffande av sockerskatten;

5) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av sådana föreskrifter, att avgiftsfri resandeinförel av avgiftsbelagda jordbruksregleringsvaror begränsas per person och resa till en kvantitet av högst 5 kg, varav högst 2 kg må utgöras av matfett och av sistnämnda kvantitet högst 1 kg av smör; samt

6) medge att de 12 miljoner kronor, som skall tillföras Svenska mejeriernas regleringskassa, i den utsträckning, som befinnes möjlig, får användas till förstärkning av mjölkpriset för det mindre jordbruket i enlighet med motionens syfte.

Stockholm den 11 november 1958

Nils G. Hansson
i Skegrie

J. W. Pettersson
i Norregård

Sven Vigelsbo

Axel Rubbestad

P. Svensson
i Stenkyrka

J. Onsjö

C. O. Carlsson
i Bakeröd

Harry Wahrendorff